від 22 жовт. 2008 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : http:// www.nau.kiev.ua.

3.Порядок утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, який затверджено Постановою КМУ № 1001 від 28 вер. 2011 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : http:// www.nau.kiev.ua.

4.Романченко Ю. О. Фінансовий контроль в бюджетних та фінансових установах : [навч. посібник] / Ю. О. Романченко. – Полтава : ФОП Крюков, 2012. – 344 с.

5.Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні : [монографія] / Л. А. Савченко. - Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2001. - 408 с.

6.Стандарти внутрішнього аудиту, затверджені наказом Міністерства фінансів України № 1247 від 04 жовт. 2011 р. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : http:// www.nau.kiev.ua.

Рецензент – д.е.н., професор Плаксієнко В. Я.

УДК 331.522.4:631

ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Романюк І.А., аспірантка
Полтавська державна аграрна академія

У статті досліджено проблеми формування продуктивної та ефективної зайнятості населення у сільському господарстві, здійснено аналіз трудового населення зайнятого у сільському господарстві по регіонам, виявлено проблеми безробіття на селі.

The article deals with the problem of forming a productive and effective employment in agriculture, the analysis of the working population employed in agriculture in regions found unemployment in rural areas.

Постановка проблеми. Перетворення, які здійснюються в аграрному секторі економіки, загострили проблему зайнятості сільського населення. Зростання кількості безробітних відбулося, в основному, за рахунок скорочення або й повного закриття закладів соціально-культурного, побутового і оздоровчого призначення: будинків культури, дитячих садочків, фельдшерсько-акушерських пунктів, шкіл тощо [1]. Самоусунення держави від підтримки сільськогосподарського товаровиробника, скорочення обсягів сільськогосподарського виробництва, перетворення агропромислового комплексу в малоприбутковий сектор економіки створили вкрай несприятливу ситуацію щодо зайнятості сільського населення.

Зайнятість як соціально-економічна категорія синтезує сукупність відносин щодо участі людей у суспільному виробництві і пов'язана з забезпеченням масштабів, умов і форм включення людей в суспільно корисну працю, з процесами формування, розподілу і використання трудових ресурсів. Вона показує, наскільки працездатне населення забезпечене робочими місцями в системі кооперації суспільної праці, а також рівень соціального захисту в реалізації права людей на працю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти проблем формування продуктивної та ефективної зайнятості сільського населення знайшли висвітлення та набули розвитку в наукових працях багатьох відомих вітчизняних вчених, таких як: В.В. Вітвіцький, І.Ф. Гнібіденко, В.С. Дієсперов, О.М. Могильний, В.Г. Ткаченко, К.І. Якуба та інших. Проте, незважаючи на значний обсяг публікацій і досліджень з даної теми, в умовах глобалізації та інтеграції української економіки до світового співтовариства, соціалізації економіки є потреба у визначенні пріоритетів у політиці забезпечення продуктивної зайнятості сільського населення.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження проблеми формування продуктивної та ефективної зайнятості населення у сільському господарстві. Методичною основою виконаних досліджень є діалектичний метод пізнання соціальних і економічних проблем, основні положення економічної теорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Несприятлива демографічна та економічна ситуація суттєво обмежує можливості використання працездатного населення у сільському господарстві. Спостерігається дисбаланс між трудозабезпеченістю аграрної сфери економіки і параметрами конкурентного поля на ринку сільськогосподарської праці, безробіттям і нелегальною трудовою діяльністю, доходами різних верств населення, темпами продуктивності та оплати праці, часткою матеріальних витрат та затрат праці у собівартості продукції, якістю і рівнем життя та можливостями відтворення життєвого і трудового потенціалу селян [2]. В Україні складаються особливі умови зайнятості, що вимагає нетрадиційних методів дослідження цієї проблеми. Так, від початку 90-х років минулого століття зайнятість в країні суттєво знизилась внаслідок значного скорочення виробництва.

Проте, якщо в розвинених країнах світу безробіття більшою мірою пов'язане з розвитком науково-технічного прогресу, підвищенням продуктивності праці, витісненням працівників зі сфери матеріального виробництва, існує на фоні наповненості ринку товарами, що перевищує норми споживання, то безробіття в нашій країні являє собою результат економічної політики держави. Встановлено, що населення вивільняється з галузі сільськогосподарського виробництва. При цьому відмічено, що сільські жителі споживають менше норми життєво необхідні продукти харчування. Крім того, вивільнилася певна кількість робочих місць там, де мало місце приховане безробіття.

Для запобігання деградації особистостей, зниження рівня кримінальності і психологічних травм населення, зменшення кількості працюючих на підприємствах і організаціях до оптимальних розмірів часто усвідомлено стримується керівництвом, що, в свою чергу, впливає на рівень продуктивності праці та заробітної плати. Зайняте у різних сферах економіки України населення у 2010 р. становило 91,8% від всього населення працездатного віку. Частка сільського населення у загальній кількості зайнятого населення становить 31,5% (у 2002 р. цей показник становив майже 37%). Необхідно відмітити, що із загальної кількості зайнятого сільського населення у працездатному віці працює 445,2 тис. осіб, або 13,4 %. Це свідчить про погіршення добробуту сільського

населення, виживання за рахунок пенсій, підсобного господарства та необхідність продовжувати діяльність у галузях сільського господарства.

Проте зайнятість слід розглядати з позицій продуктивної зайнятості, яка за Конвенцією Міжнародної організації праці (МОП) № 122 «Про політику у галузі зайнятості» передбачає наявність необхідних умов для повного використання професійних здібностей і ділових якостей, умінь, навичок, досвіду, рівня кваліфікації, що сприяють високопродуктивній праці [3]. Середньооблікова кількість найманих працівників у сільському господарстві у 2010 р. становила 783 тис. осіб, або 27,2% зайнятого населення. За період 2000-2010 р. чисельність найманих працівників у сільськогосподарському виробництві скоротилася у 3,3 рази. Якщо у 2000 р. частка найманих працівників у галузі сільського господарства становила 18,7% до всіх найманих працівників у галузях економіки, то у 2010 р. – 6,9%.

По регіонах України найвища кількість найманих працівників у сільськогосподарському виробництві зареєстрована у Вінницькій, Київській, Одеській, Полтавській, Черкаській, Донецькій областях, відповідно 75,3; 72,3; 68,7; 64,0; 60,4; 57,2 тис. осіб, а найнижча – у Закарпатській, Чернівецькій, Івано-Франківській, Луганській, Львівській областях (12,3; 15,1; 17,3; 28,4; 31,1 тис. осіб відповідно).

У 2010 р. кількість штатних працівників у сільському господарстві становила 685 тис. осіб, або 20,6% від усього зайнятого населення за місцем проживання та 87,5% від кількості найманих працівників. Це пов'язано з неповною зайнятістю найманих працівників і приведенням їх до середньорічних у відповідності з річним фондом робочого часу, відпрацьованого у сільськогосподарських підприємствах. За період 2000–2010 рр. їх кількість у галузі зменшилась майже в 3 рази, а відносно зайнятих у національній економіці від 15,7 до 6,0%. За останнє десятиріччя темпи зменшення кількості штатних працівників перевищували темпи скорочення найманих працівників, оскільки середньооблікова чисельність усіх працівників в еквіваленті повної зайнятості зменшилася на 69,3%, а штатних працівників облікового складу – на 68,1%.

Найвищі темпи скорочення кількості штатних працівників у організаційно-правових структурах галузі спостерігається в зоні Карпат (майже у 5 разів) та Полісся (майже у 4 рази), у Степу і Лісостепу – майже в 3 рази. При цьому 84,2% штатних працівників припадає на лісостепову (42,3%) і степову (41,9%) зони, що відповідно свідчить про рівень розвитку галузі в цих регіонах країни. За досліджуваний період найбільше зменшення чисельності штатних працівників сільськогосподарських підприємств спостерігається у Тернопільській, Хмельницькій, Чернівецькій, Львівській і Закарпатській областях (у 4-5 і більше разів).

Викладене дає підстави для висновку про загострення проблеми економічної активності та зайнятості сільського населення у підприємствах суспільного сектору виробництва. Відносно трудового потенціалу сільських територій, який у 2010 р. становив 6655,1 тис. осіб, та зайнятого населення за місцем проживання він використовувався лише на 50,0%, а відносно зайнятих у сільськогосподарських підприємствах і домогосподарствах – приблизно

на 85,0%, що зумовило виникнення не знаного селянами раніше безробіття та занепад багатьох українських сіл.

Аналіз розподілу працівників сільського господарства за рівнем освіти свідчить, що неповну та базову вищу освіту мають 102,8 тис. чоловік – 14,8% від загальної кількості працівників у галузі, повну вищу освіту отримали 65,4 тис. осіб, або 9,4%. Рівень базової вищої освіти працівників сільського господарства майже на 8% нижчий порівняно з іншими сферами агропромислового виробництва, а повної вищої – на 3-9%. Щодо вікової структури, то частка працівників передпенсійного віку становить 12,6%, а молодих – 23%.

Актуальним залишається питання підвищення кваліфікації і перекваліфікації кадрів. За період з 2007 по 2010 рік у сільському господарстві щорічно навчалися новим професіям майже 8 тис. осіб або 1,2% облікової кількості штатних працівників. З них 63,4% пройшли навчання на виробництві, а 36,6% – у навчальних закладах. Із загальної кількості працівників сільського господарства, що підвищили кваліфікацію, 8,6% становили керівники підприємств, 19,0% – фахівці, 4,1% – технічні і 68,3% – рядові працівники, з яких 16,4 % підвищили кваліфікаційний розряд. Аналіз підготовки кадрів у сільському господарстві за місцем навчання та видами навчання по регіонах України показує, що найбільшу кількість працівників і фахівців підготовлено у Донецькій (57,1 тис.), Дніпропетровській (49,2 тис.), Луганській (26,1 тис.), Запорізькій (20,7 тис.), Харківській (16,0 тис.), Київській (13,3 тис.) областях.

Працевлаштування не єдиний чинник розв'язання проблеми безробіття на селі [5]. Навіть при наявності робочих місць для фахівців виникають проблеми ринку житла, дошкільних закладів, шкіл та інших установ соціальної сфери села, що за останні роки суттєво погіршилася. Так, за останнє десятиріччя кількість середніх закладів освіти у селах зменшилась на 670 одиниць, дошкільних закладів освіти – на 3510, лікарень – на 772, фельдшерсько-акушерських пунктів – на 890 одиниць. Рівень забезпеченості сільських населених пунктів середніми закладами освіти становить 51 %, дошкільними закладами освіти – 29 %, закладами культури клубного типу – 60 %, амбулаторно акушерськими пунктами – 55 %, водопроводами – 30 %. У сільській місцевості практично призупинилося уведення в експлуатацію житла, до 503 сіл не побудовані шляхи з твердим покриттям.

Проявляються й традиційні особливості сільського населення до осілого способу життя та переселення в межах вузького територіального ареалу (району, області). Соціологічними дослідженнями установлено, що при умові надання гарантії роботи за спеціальністю в межах району могли б переселитися 45 % опитуваних, в межах області – 25 %, в сусідні області – 15 %, а в іншу місцевість в межах України – лише 5 %. Очевидно, при наданні відповідей спрацьовує й психологічний фактор щодо сучасного кризового стану у розвитку сільського господарства загалом, безкарних випадків рейдерства, приватного володіння у місці постійного проживання садибою, земельною ділянкою, непривабливого суспільного статусу «найманий працівник» тощо. Так, за наявності вибору місця прикладення праці тільки 35 % безробітних вибрали б працю по найму, 62 % з яких хотіли б працювати на державному підприємстві, в установі, організації, 18 % зорієнтовано на роботу в акціоне-

рних товариствах, 20 % – в приватних підприємствах; а 65 % хотіли б займатися власною справою, в тому числі індивідуальною трудовою діяльністю (10 %) та домогосподарством – 4 %.

Висновки. Отже, рівень життя населення формується як результат діяльності всіх суб'єктів економічних відносин. Важливою умовою і надійною гарантією подальшого розвитку суспільства є гармонізація економічних інтересів господарюючих суб'єктів, працюючої частини населення й інших суспільних прошарків, які прагнуть підвищити рівень особистого добробуту [4]. Тому надзвичайно важливо розкрити найоптимальніші шляхи стимулювання виробництва і визначити ефективний механізм державного регулювання процесів розподілу, перерозподілу суспільного продукту, що дасть змогу уникнути значного розшарування населення, попередити небажане загострення соціальних конфліктів і підвищити рівень життя.

Нині селяни живуть за межею бідності, що потребує з боку держави законодавчого та фінансового врегулювання проблеми нарощення реальних доходів селян, збільшення частки оплати праці у собівартості продукції, відшкодування боргів по заробітній платі працівникам аграрних формувань, посилення відтворювальної, мотиваційної і регулюючої функції заробітної плати, зменшення діапазону галузевих відмінностей в її рівнях.

Список використаних джерел:

1. Гнібіденко І.Ф. Соціально-економічні проблеми зайнятості і соціального захисту населення в аграрному секторі економіки України / І.Ф. Гнібіденко. – К. : Соцінформ, 2002. – 336с.

2. Дієсперов В.С. Історична доля українського селянства / В.С. Дієсперов // Економіка АПК. – 2009. – №12. – С. 96-103.

3. Зінкевич Н.І. Роль Державної служби зайнятості у взаємодії системи освіти і роботодавців / Н.І. Зінкевич // Ринок праці та освіта : пошук взаємодії; під наук. ред. І.Л. Петрової. – К. : Таксон, 2007. – С. 42-47.

4. Меєрс В. Зміна фокуса аграрної політики та розвитку села в Україні: висновки та перспективи для руху вперед / В. Меєрс, С. Дем'яненко, Т. Джонсон, С. Зоря. – К. : КНЕУ, 2005. – 172 с.

5. Ткаченко В.Г. Мотивація трудових ресурсів сільських територій: [монографія] / В.Г. Ткаченко. – Луганськ : Етон-2, 2009. – 228с.

Рецензент – д.е.н., професор Мармуль Л.О.

УДК: 311.14:519.257

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ СТАТИСТИЧНИХ ІНДЕКСІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Рудич А.І., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

Стаття присвячена дослідженню теоретичних і методичних основ та прикладних питань формування й розробки напрямів соціально-економічного дослідження на основі системи статистичних загальних індексів. Оволодіння статистичною методологією дає можливість пізнання кон'юнктури ринку, вивчення тенденцій і прогнозування, прийняття оптимальних рішень на всіх рівнях і сферах діяльності.

The article investigates the theoretical and methodological foundations and applications on the formation and development of areas of socio-economic study on the basis of common